

NOVI USTAVI I USTAVNE PROMENE

Jedno od često postavljenih pitanja u ustavno-pravnoj istoriji je pitanje ustava i njegove izmene.

Više ili manje, ovo pitanje je danas prisutno u svim ustavnim sistemima i ono uvek postaje aktuelno kada se pojave ne samo veće nego i neznatne ustavne promene.

Značaj ustavnih promena je u zavisnosti od mnogih okolnosti pod kojim se ustav kao najviši zakon zemlje (kao *lex fundamentalis*) pojavljuje i ostvaruje. Posledice ustavnih promena uvek su bile značajnije u tzv. sistemima — ustavne i parvne države, u kojima je ustav kao objektivni, najviši pravni i politički akt zemlje imao značajno mesto u ostvarivanju demokratskog poretka, od onih sistema u kojima se ustav svodio na puki formalni akt i na fasadu državne birokratije i oligarhije koja, uzurpirajući vlast, i sama ne poštuje ustav.

Na osnovama takvih razlika ustavnih sistema, u kojima je ustav imao različit položaj, tretman i različitu funkciju u sistemu i društvu, javljale su se i različite teorije „o nepromenljivosti ustava“, o „tvrđim — čvrstim“ i „mekim — fluidnim“ ustavnima, zatim o pisanim i nepisanim ustavima itd.

Teorija o tzv. čvrstoj ustavnosti zastupa stanovište da ustav kao najviši akt zemlje ne treba da bude menjan i da svaka ustavna promena unosi nestabilnost — poremećaj u ustavni poredak. Ovo, može reći, filozofsko gledište i shvatanje ustava polazi od toga da je ustav ne samo nepromenljiv, već i „večiti“ zakon jedne zemlje, koji je na svojstven način donesen od najviših organa države i koji kao takav u budućnosti ne može biti menjan.

Ovako shvatanje i teorija o krutim ustavima postaje svojstvena za buržoasko shvatanje ustava, naročito u vreme kada buržoazija kao pobjednička klasa dolazi na vlast i kada proklamujući ustav, kao najviši zakon zemlje, nastoji ne samo da glorifikuje nego i ovekoveči ustavni akt, a preko njega i buržoasku državu u borbi protiv feudalne, kao svrgnute klase.

U različitim etapama razvitka buržoaske države, posebno u klasnoj borbi buržoazije protiv radničke klase, teorija o čvrstim — nepromenljivim ustavima dobija izrazito klasni karakter i klasni interes, te nepromenljivost ustava u svojoj suštini ne znači ništa drugo do nepromenljivost buržoaskog poretka. Na takvoj filozofskoj i političkoj koncepciji ove teorije o nepromenljivosti ustava, davane su karakteristike i poseban značaj ustava. Prema ovim teorijama „čvrst“

ustav je teško promenljiv i kao takav postaje najviši zakon zemlje, dok bi „mekani” — fluidni ustav kao promenljiv akt imao karakter običnog zakona.

Klasne teorije i koncepcije ustava izraz su klasnog karaktera samog ustava buržoaske države.

Buržoazija koja dolazi na vlast proklamuje ustavom jedan takav društveni poredak koji obećava blagostanje na osnovama privatnog vlasništva. Dolazeći na vlast, buržoazija nudi društveni i politički sistem kao večiti društveni i nepromenljivi odnos, kao poslednji čin i model države i društva, posle koga ne može biti boljih i novih društvenih uređenja. Buržoazija, zatim, oglašava nepromenljivost ustava, a time i nepromenljivost buržoaskog društvenog uređenja. Tako ona nastoji da učvrsti i ovekoveči vladajući položaj u sistemu i društvu i onemogući feudalizmu da ponova preuzme vlast. Pojava teorije o nepromenljivosti ustava došla je u nastojanjima buržoazije da osvoji vlast.

Međutim, ova teorija dobija nove interpretacije u kasnijem razvitku buržoaske države, kada se buržoazija, u eri proleterskih revolucija, bori da očuva vlast. Teorija o tzv. „čvrsti” i „nepromenljivim” ustavima „moderne demokratije” nisu ništa drugo do novije interpretacije o „nepromenljivosti” ustava, a samim tim i nepromenljivosti buržoaskog sistema.

Istorija ustavnog prava, međutim, potvrdila je da razvitak odnosa i u samom kapitalističkom društvu, s vremena na vreme, u skladu sa interesima vladajuće klase zahteva delimičnu ili značajniju promenu ustava. Ustav SAD od 1787. godine, kada je usvojen na Filadelfijskoj konferenciji, pretrpeo je amandmanske promene, istina samo od 23 amandmana. Međutim, ako se specifičnost ustavnog sistema dobro upozna, u uslovima postojanja common law i case law i položaja i dejstva odluka Vrhovnog suda SAD na ustavni sistem, gde odluka suda ima karakter ustavne norme, onda postaje sasvim jasno da su ustavne promene i kod „nepromenjenog” ustava, de facto izražene vrlo često u odlukama Vrhovnog suda.

Dosta česte ustavne promene pratile su ustavnu istoriju i drugih kapitalističkih država. Bivša jugoslovenska država u razmaku od deset godina donela je dva ustava.

1921. godine donela je prvi (Vidovdanski ustav) i 1931. godine drugi (Oktroisani ustav), koji su bili odraz stanja i protivrečnosti u bivšoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca.

Ustavne promene dosta često karakterišu i druge buržoaske države u Evropi, naročito Francusku, zatim Nemačku, Italiju, Tursku i dr. nastale posle II. svetskog rata.

Socijalističke države u Evropi (SSSR, Čehoslovačka, Mađarska, Rumunija i dr.) isto tako, u većoj ili manjoj meri nisu ostale pri prvobitnim ustavnim rešenjima. Pobedom oktobarske revolucije, mlada sovjetska država je 6 godina posle prvog Lenjinskog ustava od 1918. godine donela 1924. godine svoj drugi ustav, a posle dvanaest godina 1936. godine i treći ustav Sovjetskog Saveza.

Društveni i politički odnosi i specifične okolnosti svake pojedine zemlje uslovljavaju češće ili ređe ustavne promene. Izgradnja

ustavnog sistema svake države nije ista i ona je u zavisnosti od mnogih veoma različitih činilaca. Putevi izgradnje društveno — političkog sistema različitih društvenih uređenja su različiti. Ustavno — pravna istorija upravo potvrđuje da stvarna promena ustava i ustavnog sistema najčešće ne zavisi od toga da li je ustav shvaćen kao „čvrst” i nepromenljiv „večiti” zakon ili „mekan” i „fluidni” — promenljiv akt, koliko od toga koje su prave političke snage koje stoje iza ustava i koje drugim sredstvima i političkim igrama bitno utiču na stvarnu promenu društvenih odnosa i zbivanja i mimo postojanja formalnog ustava.

Vrednost jednog ustava ne može da se ceni samo po tome koliko je on dugo na snazi, već po tome šta on upravo znači, šta donosi, kakva je objektivna njegova kreativna moć i dejstvo, i iznad svega njegova efikasnost. Za jedno socijalističko društvo bitno je kakve revolucionarne i stvarne promene donosi ustav za dobro društva i radnog čoveka. Prema tome, vrednost jednog ustava ne može se tražiti samo u njegovoj vremenskoj dimenziji i njegove formalne postojanosti već, pre svega, u njegovom realnom, praktičnom i stvaralačkom značaju i doprinosu u jednom društvu.

I

Posle socijalističke revolucije, Jugoslavija donosi svoj četvrti ustav. Te česte promene ustava u našoj zemlji razumljive su zbog revolucionarnih i dinamičnih društvenih kretanja u periodu posle II svet-skog rata.

Pobedom socijalističke revolucije, Jugoslavija svojim prvim Ustavom od 1946. godine nije proklamovala večite i nepromenljive odnose društvenog sistema. To ne samo Jugoslavija već ni jedno socijalističko društvo, koje u istini stremlji ka komunističkom uređenju, ne može okameniti društvene odnose. Naprotiv, ako je socijalističko, ono neprestano mora da traži bolja i adekvatnija rešenja.

Ustav u socijalističkoj Jugoslaviji je od uvek bio jedan od osnovnih oblika revolucije u maršu. Tražeći sebe, novo jugoslovensko društvo je neprekidno nastojalo da pronalazi nova i bolja rešenja za razvitak socijalizma, da otklanja slabe strane sistema koje je kao takve otkrila praksa i da neprestano unosi nove i progresivne oblike.

Međutim, ne treba gubiti iz vida da je jugoslovenski sistem sve bitne društvene promene od početka revolucije vršio na principu nužnosti vezivanja revolucije sa ustavnošću. Bitne promene unutar društveno — političkog sistema u Jugoslaviji nisu se dešavale mimo ustava. Još od AVNOJ-a, u vreme nastajanja nove jugoslovenske države, do danas ustav je bio onaj društveni akt koji je označio i svojevrni i socijalistički sporazum naroda da se na objektivnoj normi grade socijalistički društveni odnosi. Taj princip u Jugoslaviji nikada nije napušten i arbitražnost i proizvoljnost u promenama socijalističkog sistema SFRJ nije mogla da nađe mesto. Ustavne promene u suštini znače napor socijalističkog društva da se traže i otkrivaju novi putevi u izgradnji socijalizma, koji znače ostvarivanje politike putem demokratskog — savremenog sporazuma, kakav je karakter dobio Ustav Jugoslavije.

Ako pogledamo koji je društveni i politički činilac najviše uticao na ustavne promene u našoj zemlji, onda je to sigurno sistem društvenog samoupravljanja, koji je otvorio novu epohu u izgradnji socijalizma

Posle prvog Ustava od 1946. godine, kada se nova jugoslovenska država konstituiše u ustavnoj koncepciji jednog klasičnog ustava, revolucionarne promene, uvođenjem radničkog samoupravljanja 1950. godine, nužno su zahtevale da se jedan sasvim novi društveni odnos u sistemu samoupravljanja od zakonske norme izrazi i podigne na ustavni nivo i na ustavni princip. Ustavni zakon od 1953. godine je značio jedno privremeno rešenje, kompromis između Ustava od 1946. i budućeg Ustava SFRJ od 1963. godine. Ustavni zakon od 1953. godine, u stvari, bio je prelazni ustav Jugoslavije. Bilo je sasvim izvesno da donošenje Ustavnog zakona, prateći samoupravnu praksu i koristeći iskustva te prakse, neizostavno je zahtevalo i donošenje sasvim novog Ustava Jugoslavije, neposredno posle usvajanja ustavnog zakona od 1953. godine. Izvesno je bilo u narednom periodu uvođenje novog ustavnog sistema. Uvođenje novog ustavnog sistema trajalo je duže, i tek posle jedne decenije, posle razgranatog i sadržinski obogaćenog samoupravljanja, donošenjem Ustava SFRJ od 1963. godine, ustavni sistem je bio zaokružen. Ustav SFRJ od 1963. godine je značio jedan kvalitativni skok u razvitku ustavnog poretka, ali taj Ustav nije mogao da reši sve probleme samoupravljanja i sve one protivurečnosti i dileme koje su se javljale kasnije bilo kao nasleđene iz ranijeg perioda, ili su stvarne i zavljale se posle uvođenja samoupravljanja.

Jugoslovensko samoupravno društvo je relativno mlado društvo. Samoupravljanje u Jugoslaviji se uspešno razvijalo i pored prolaznih kriza koje je nužno doživljavalo. Ono de facto postoji i živi više od dve decenije. Kao takvo ono se razvija još uvek na jednoj dosta uskoj materijalnoj bazi. Zato jugoslovensko društvo mora samo sebi da krči put u budućnost. Sistem samoupravljanja u Jugoslaviji je jedan proces borbe u savlađivanju protivurečnosti u uslovima kada još ne postoje dovoljno ni sopstvena, a još manje tuđa iskustva, jedan takav sistem samoupravljanja sve više teži da postane realna stvarnost i dominantna sadržina jedne progresivne svesti i jednog socijalističkog stvaralaštva. To je bilo odlučujuće za donošenje najnovijeg Ustava SFRJ

II

U skladu sa ustavnim promenama, koje su došle usvajanjem novog Ustava, postavlja se pitanje, pre svega, kakav je odnos Ustava SFRJ od 1974. godine prema našim ranijim ustavima i posebno prema Ustavu SFRJ od 1963. godine i ustavnim amandmanima od 1967. do 1971. godine.

Novi Ustav SFRJ na neki način predstavlja kontinuitet ranijih ustava, njihov logičan nastavak. Bez obzira na to što su posle II svetskog rata u Jugoslaviji menjani ustavi i vršene značajne ustavne promene, ustavni kontinuitet je uvek bio uspostavljen i sačuvan. Teko-

vine jugoslovenske revolucije u stvaranju socijalističke Jugoslavije, izražene još da Drugom zasjedanju AVNOJ-a, prenošene su od ustava do ustava. One su iskazane i najnovijim Ustavom SFRJ.

Ustav SFRJ od 1963. godine, pored normativnog dela, u svom uvodnom delu sadrži bitne idejno — političke osnove Jugoslavije kao socijalističke države i zajednice kojima su izražene tendencije budućeg razvitka ustavnog sistema u SFRJ.

Novim Ustavom Jugoslavije ne uvodi se sasvim nov ustavni sistem. Nov Ustav SFRJ, u stvari, označava jednu vrlo važnu i značajnu fazu socijalističkom razvitku Jugoslavije i posebno u samoupravnom društvu, koja je započela još Ustavom od 1963. godine. To je revolucionarna faza ustavnog razvitka u našoj zemlji. Prema tome, u suštini ustavna načela izražena u Ustavu SFRJ od 1963. godine, nisu izmenjena. Naprotiv, ona su još više razvijena i razrađena.

Promene posle usvajanja Ustava SFRJ od 1963. godine usledile su počev od 1967. godine, kada je u našoj zemlji prvi put primenjen amandmanski princip u izmeni i dopuni ustavnih odredaba.

Zadatak druge faze ustavnih promena zahtevao je da se započeta ustavna reforma od 1967. i 1968. godine potpuno, kompletno i dosledno primeni i ostvari najpre u domenu izgrađivanja samoupravnih odnosa i posebno na pitanju dosledne nacionalne ravnopravnosti.

Kasnije amandmanske promene, od 1971. godine, proširile su krug pitanja i one su se odnosile na:

- a) sistem udruženog rada,
- b) skupštinski sistem,
- c) opštinski sistem,
- d) pravosudni sistem,
- e) ustavno sudstvo,
- f) društveno — politički sistem uopšte.

Na ovaj način ustavne promene, započete 1967. i 1968. godine, sa promenama od 1971. godine, predstavljaju logički kontinuitet, jednu zaokruženu celinu.

Promene druge faze su organski nastavak ustavnih promena od 1967. godine, kao što su promene izražene u novom Ustavu isto tako organski nastavak amandmanskih promena od 1971. godine. U tom pogledu Ustav SFRJ od 1974. godine čini napore da se odredbe date u Osnovnim načelima Ustava SFRJ, od 1963. godine dalje racionalizuju i na osnovama prakse i iskustva stečenog posle donošenja Ustava od 1963. godine dalje razvijaju i unaprede.

Ustavne promene započete 1967. a naročito 1971. godine ostvarene putem ustavnih amandmana, ukazale su na potrebu stvaranja jednog novog — integralnog teksta Ustava.

III

U takvom odnosu i kontekstu novog Ustava prema ranijim ustavima Jugoslavije, kada on ne znači prekid ustavnog kontinuiteta u odnosu na ranije posleratne jugoslovenske uslove, i posebno na Ustav SFRJ od 1963. godine i na ustavne amandmane, iz kojih je sve pozitiv-

ne odredbe trebalo sadržati (neke u celosti a neke u jednoj stilskoj preradi), kao i radi onemogućavanja bilo kakvih dilema, zabuna i nejasnoća naročito u pogledu pozitivnih ustavnih odredaba Ustava od 1963. godine i ustavnih amandmana, bilo je neophodno donošenje novog integralnog teksta Ustava.

Koje su karakteristike integralnog teksta novog Ustava SFRJ?

Prvo, kako je napred istaknuto, uspostavljen je jedan kontinuitet između ustavnog razvitka Jugoslavije od revolucije do danas i prema tekstu novog Ustava taj kontinuitet nije prekinut.

Drugo, sve ustavne odredbe koje su ocenjene kao pozitivne i posebno odredbe Ustava od 1963. godine integrirane su u novi tekst Ustava SFRJ.

Treće, ustavni amandmani, od I do XIII, na Ustav SFRJ od 1963. godine u najvećoj meri su integrirani u novi tekst Ustava. Integralnim tekstom otklonjene su logične protivurečnosti između ustavnih amandmana i pozitivnih odredaba Ustava SFRJ od 1963. godine, što je u praksi dovodilo do čestih dilema i različitih interpretacija ustavnih normi. Novim tekstom Ustava otklonjene su i protivurečnosti koje su se, s obzirom na nova rešenja, javljale u amandmanskim tekstovima od 1971. godine u odnosu na ustavne amandmane od 1967. i 1968. godine.

Integralnim tekstom Ustava SFRJ od 1974. godine izbegnute su sve ove protivurečnosti i neujednačenosti, što je bilo neophodno.

Novi Ustav SFRJ donosi ustavne promene u sledećim oblastima i to:

1. Osnovna načela Ustava koja nisu menjana proširena su na jedan nov i potpuniji način. Njima su formulisani idejno — politički stavovi, naročito u oblasti ekonomskih odnosa i sistema udruženog rada, samoupravljanja i političkog sistema u kome rukovodeću ulogu ostvaruje radnička klasa.

2. Izmene i dopune vezane su za položaj Federacije, republike i autonomne pokrajine, zatim za njihove međusobne odnose koji su određeni još ustavnim amandmanima od 1971. godine, kao i za nove odnose Ustava SFRJ i ustava republika i autonomnih pokrajina.

3. U glavi o slobodama, pravima, dužnostima i odgovornosti čoveka i građana unete su novine u pogledu individualnih i kolektivnih sloboda i prava, kao što su unete i odgovornosti čoveka i građana.

4. Izvršene su odgovarajuće izmene i dopune u novom tekstu Ustava u vezi s odredbama Amandmana XXX od 1971. godine.

Novi Ustav Jugoslavije je otvorio nove mogućnosti za brži socijalistički razvoj naše zemlje u uslovima kada radnička klasa dobija izrazitu ulogu u izgradnji države i društva i ustavne garantije i šanse da tu svoju misiju očovečenja čoveka kako ju je Marks shvatio i video i ostvario. Zato novi Ustav SFRJ, treba da osigura snažan uticaj baze na celokupan proces skupštinskog sistema i drugih oblika odlučivanja.

Izgradnja našeg samoupravnog sistema kod donošenja novog Ustava bila je od značaja za jačanje kako društveno — ekonomskog tako i političkog položaja radničke klase.

Novi Ustav SFRJ uređuje društveno — ekonomske odnose na amandmanskim osnovama iz 1971. godine. U tom cilju doslednije je i potpunije određen društveni karakter sredstava u društvenoj svojini i društveni karakter proizvoda rada i dohotka koji su rezultat rada radnika u osnovnoj organizaciji udruženog rada, a koji učestvuje u ostvarivanju tog dohotka.

Prava, dužnosti i odgovornosti radnika u udruženom radu postali su ustavna norma i ustavni princip i posle Zakona o upravljanju privrednim preduzećima od 1950. godine postaju najznačajnije ustavne i revolucionarne norme u samoupravnom sistemu Jugoslavije. Novi Ustav Jugoslavije razrađuje međusobne odnose organizacija udruženog rada, kao i položaj radnika u tim organizacijama, utvrđujući njihova prava i obaveze, kako u pogledu raspolaganja društvenim sredstvima i odlučivanja o dohotku tako i u odnosu njihove solidarnosti, njihovog obezbeđenja od pokušaja i tendencija grupno — svojinske decentralizacije i parcelizacije društvene svojine. Integrišući ustavne odredbe od 21. do 23. amandmana u tekst novog Ustava, upotpunjena je koncepcija osnovnih organizacija udruženog rada kao osnovnih ćelija i oblika udruživanja, gde radnik ostvaruje svoje samoupravno pravo i gde on na osnovu ustavnog ovlašćenja odlučuje o svome radu i rezultatima rada.

Zatim, u određivanju uloge i položaja radničke klase, Ustav je dalje razradio i dopunio odnose između organizacija udruženog rada u neposrednoj proizvodnji i organizacija udruženog rada u oblasti prometa, banaka i drugim neproizvodnim organizacijama udruženog rada. U tom cilju razrađen je i koncept samoupravnih interesnih zajednica kao institucionalizovanih oblika u okviru razmene rada između radnika kao proizvođača i drugih radnih ljudi koji se koriste uslugama i sredstvima radnika u odgovarajućim društvenim delatnostima.

U okviru društveno — ekonomskih odnosa novi Ustav je dao odgovarajuće mesto ličnom radu, njegovoj samostalnosti i posebno svojini građana u vezi sa ovim radom. Takođe, doslednije i efikasnije ustavnom normom učinjen je napor na sprečavanju razvijanja najamnih odnosa u okviru ličnog rada. Određene su dalje smernice za povezivanje i udruživanje ličnog rada i sredstava koje taj rad koristi sa udruženim radom na bazi društvenih sredstava i za njihovo integrisanje u udruženi rad.

Novim Ustavom SFRJ izvršeno je integrisanje mehanizma političkog odlučivanja sa samoupravnom društvenom osnovom. Nema sumnje da to predstavlja jedan snažan doprinos u smislu daljeg podrušvljavanja politike, kako radi ostvarivanja tako i radi veće i sigurnije kontrole udruženog rada u proizvodnji i u drugim aktivnostima i poslovima društvene zajednice.

Ustav SFRJ razvija odnose u Federaciji kao ravnopravne zajednice naroda i narodnosti. Ustav zato insistira da se politika i život Federacije ostvaruju na osnovu sporazumevanja republika i auto-

nomnih pokrajina unutar jednog celovitog skupštinskog sistema uz obezbeđenje veće javnosti i demokratičnosti i efikasnije političke kontrole nad svim nosiocima javnih funkcija i javnih ovlašćenja.

Ustav SFRJ polazi od realne stvarnosti i od konkretnih potreba jugoslovenskog društva. Međutim, Ustav Jugoslavije od 1974. godine nastoji da unese jednu perspektivu u daljem razvijanju socijalističkog društva za razvijanje novih i klasnih oblika samoupravljanja, za jačanje takvog političkog sistema koji svoj oslonac traži u vodećoj ulozi radničke klase.

Značaj novog Ustava ogleda se i u tome što nove ustavne odredbe polaze od dosadašnjih iskustava i kritičkih analiza postojećeg stanja našeg društva, sa ciljem da se ono dugoročno i uspešno razvija.

Posebno značajna novina koja se odnosi na promene u skupštinskom sistemu, svakako je delegatski princip koji unosi nove odnose i promene u celokupan skupštinski sistem SFRJ.

IV

Delegatski sistem kao značajna karakteristika savremenog ustavnog sistema Jugoslavije nije nepoznat u dosadašnjem izbornom sistemu Jugoslavije. Od stvaranja nove jugoslovenske države, ako hoćemo još od stvaranja prvih narodnooslobodilačkih odbora, delegatski sistem je bio stalno prisutan i primenjivan u različitim prilikama.

U toku oslobodilačkog rata i revolucije delegatski sistem je primenjivan kod stvaranja „viših” narodnooslobodilačkih odbora (opštinski, sreski, okružni i Glavni NOO).

Opštinski narodnooslobodilački odbori u ratnim prilikama oslobodilačkog rata i revolucije nisu bili ništa drugo do delegati seoskih i mesnih narodnooslobodilačkih odbora, kao od naroda neposredno izabrani izaslanici — odbornici u selima, koji su istovremeno bili i odbornici opštinskih, a kasnije i viših narodnooslobodilačkih odbora.

Opština, kao lokalna zajednica, još u procesu stvaranja jugoslovenske države je izrastala na delegatskom principu. U ratnim uslovima ove delegacije su bile revolucionarno predstavništvo naoružanog i nenaoružanog naroda, kao jedna potreba objedinjavanja rada i ostvarivanja principa vlasti u ratnim prilikama. U revolucionarnim uslovima delegatski princip je značio ostvarivanje Marksovog koncepta političke organizacije države, gde se sistem vlasti konstituisao odozdo i gde su te prve klice narodne vlasti, seoski i mesni narodnooslobodilački odbori, neposredno izabrani od naroda, u stvari, davali delegaciju u opštinski i drugi viši narodnooslobodilački odbor. Tako je sistem vlasti i posebno skupštinski sistem u vrhu bio konstituisan na delegatskom principu. U skladu sa specifičnim prilikama revolucije, ovaj princip je bio primenjen i u Pariskoj komunji, a posle Oktobarske revolucije i u obrazovanju viših sovjeta.

Delegatski sistem je jedan od oblika posrednih izbora. Međutim, primena delegatskog principa nije svuda identična, kao što ni delegatski princip nema uvek isti karakter. S tim u vezi, nužno je ukazati na polivalentnost oblika delegacija i delegatskog sistema, odno-

sno na postojanje različitih sistema delegacija. U osnovi, kad je reč o primenama ustava, bitno je šta se postiže primenom sistema delegacije, kakva je svrha primene delegatskog principa, kakav je društveni i politički cilj ovoga sistema.

Za razliku od predstavničkog sistema delegatski princip omogućava da delegat zajedno sa drugim delegatima konstituiše jedan novi viši forum, jedno novo telo. Delegat je od naroda izabran „izaslanik“, ali on je istovremeno postao i narodna izaslanik.

Kod klasičnog oblika posrednih izbora, prethodno se vrši izbor „posrednika“ radi izbora poslanika, odnosno odbornika. Posrednik se bira privremeno i vremenski ograničeno samo do učešća u izborima. Njegova uloga je vezana samo za proces glasanja. Sa izborom kandidata, posrednikova funkcija prestaje i on u ostvarivanju vlasti gubi dalji svoj trag.

Kod delegatskog oblika izbora, izabrani delegat nije „privremeni“ učesnik izbora i posrednik u izboru. Izbor delegata je, u stvari, jedan novi izbor nekoga koji je već izabran u jedno novo telo, u jedan novi forum. On tek ulazi u proces vladanja i upravljanja. Prema tome, izabrani delegat prethodno pripada jednom telu u koje je izabran, a zatim ga to telo delegira u novo — više telo, odnosno novi organ. Delegat prevashodno odgovara onome koji ga je izabrao u strukturu delegata kao prvoga tela, ali, takođe on odgovara i organu u koji je delegiran, odnosno gde je postao izaslanik. On može izražavati svoju volju kao pojedinac. Ali, osnovni smisao njegovog zastupništva je da izražava volju tela, onoga organa, onih ljudi koji su ga izabrali za delegata.

Da bi ostvario svoju svrhu i svoj zadatak, delegat treba da potiče iz sredine koja ga bira, odnosno koja ga delegira. On mora da uživa poverenje te sredine i zajednice. Ako on ne bi bio verni tumač volje zajednice koja ga je izabarala, ona ga može opozvati i na njegovo mesto može da uputi drugog delegata.

Veoma je teško odrediti preciznu granicu koliko je delegat „slobodan“ da iznosi svoje individualne stavove i mišljenje, odnosno u kolikoj je meri on „vezan“, kakav mu je imperativni mandat u izražavanju volje onih koje on delegira. To zavisi od mnogih okolnosti. U prvom redu zavisi od samog delegatskog sistema, od širine ovlašćenja, stavova, odgovornosti, od same ličnosti delegata, njegove sposobnosti, njegove kreativnosti i njegove sveukupne ličnosti. To, svakako, zavisi u velikoj meri i od toga koliko je delegat politički sposoban i kako je shvatio svoju funkciju, jer kao i svaki drugi i delegatski princip se ne ostvaruje sam po sebi, niti sam od sebe. Delegat je izaslanik koji predstavlja one koji su ga izabrali i delegirali, međutim, on u određenoj meri predstavlja i sebe. Stoga, koliko god on bio tumač interesa i želja onih čiji je on delegat, on je i lično odgovoran za svoj rad i učešće u ostvarivanju procesa delegacije. Zato delegat ne može da se skriva iza kolegijalnog tela ili birača. On je kao izaslanik odgovoran kao pojedinac, pa mora da bude veran zahtevima, interesima birača i, njegov lični kreativni nastup i učešće u izabranom forumu, mora maksimalno da izrazi želju onih koji ga upućuju kao delegata.

Delegatski princip, međutim, postaje sve traženiji i sve neophodniji sistem u socijalističkom društvu. Delegatski sistem, logično, postaje sastavni deo i sredstvo sistema društvenog samoupravljanja. Otuda ovaj sistem postaje svojevrsni i nužni oblik samoupravljanja.

U jednom kapitalističkom društvu, koje se zasniva na privatno-kapitalističkoj svojini, a svojinski odnosi su krajnje individualizirani, izdijeljeni i iscepkani zajedno sa izdijeljenim pojedinačnim interesima, delegatski sistem nije mogao da se traži, niti da se primenjuje. Ukoliko je i ostvarivan oblik delegacije, on je ostvarivan u globalnim zajednicama, u nacionalnim delegacijama zasnovanim na paritetnim odnosima zastupništva. Prema tome, ne postoji jedinstveni koncept delegatskog sistema. U zavisnosti od uslova i društvenih odnosa u kojima se primenjuje, ovaj sistem nužno izražava odgovarajuće razlike u svome karakteru.

Razmatrajući karakteristike delegatskog sistema prema Ustavu SFRJ od 1974. godine, dolazi se do zaključka da delegatski sistem u Jugoslaviji nosi svoje specifično obeležje i istovremeno znači i novi „model“, i novi doprinos razvitku društveno — političkog sistema socijalizma.

Delegatski sistem u našim uslovima predstavlja sredstvo, način ostvarivanja osnovne premise i duha Ustava u odlučujućim centrima društva, u skupštinama društveno — političkih zajednica gde se donose odlučujuće odluke za dalji razvoj socijalističkog društva, čoveka i ljudi. Bitna karakteristika delegatskog principa u konstituisanju skupština društveno — političkih zajednica je da se proces odlučivanja u skupštini društveno — političkih zajednica ne ostvaruje preko opštih političkih reprezentenata, prema mestu stanovanja na teritorijalnom principu ili na reprezentovanju i predstavnštvu radnih organizacija u globalnom smislu, već se delegacijom, kao specifičnim tipom političke institucije obezbeđuje neposredno, direktno prisustvo interesa organizovanih radnih ljudi, gde delegat nosi punu neposrednu odgovornost prema radnicima i građanima koji su ga izabrali. Delegatski sistem omogućava da se u skupštini društveno — političke zajednice ostvare interesi i prava radnih ljudi organizovanih u osnovnim organizacijama udruženog rada u kojima oni organizuju radni proces, ostvaruju i raspodeljuju dohodak, u mesnim zajednicama, u kojima oni organizovano ostvaruju lične i opšte interese u društveno — političkim organizacijama u kojima i preko kojih izražavaju i ostvaruju politička kao ustavna prava.

Delegacija u ustavnom sistemu Jugoslavije ne predstavlja u klasičnom smislu političko predstavnštvu sa opštim političkim mandatom, političko predstavnštvu „građana“ različitih političkih struktura teritorijalnog tipa jednog klasičnog građanskog društva. Jugoslovenska delegacija je delegacija samoupravnih organizovanih radnih ljudi koji obezbeđuju direktno prisustvo interesa radničke klase, koji se izražavaju i ostvaruju u samoj društvenoj bazi.

Delegacija u skupštinskom sistemu SFRJ, prema tome, nije individualno predstavnštvu, već predstavnštvu zajedništva, zajedni-

čkih interesa. Delegacija je, u stvari, predstavništvo kolektiviteta, ona je kolektivni nosilac interesa a samim tim i nosilac sopstvenog interesa.

Delegatski sistem je prema Ustavu SFRJ postavljen kao jedan polivalentni i realni nosilac interesa, gde ti interesi ne dolaze samo iz jedne strukture organizovanih radnih ljudi. Delegatski sistem povezuje ali i usklađuje različite vidove interesa samoupravno organizovanih radnih ljudi u različitim oblicima samoupravljanja. Tako, delegacije u strukturi skupština dolaze iz:

- a) osnovnih organizacija udruženog rada i drugih organizacija udruženog rada,
- b) iz mesnih zajednica, odnosno iz interesnih zajednica i opštine i
- c) iz društveno — političkih organizacija.

To je jedan povezani i autohtoni oblik delegiranja i povezivanja radnih ljudi u delegatskom sistemu koji je u istoriji delegatskog sistema do danas nepoznat.

Međutim, pravo na obrazovanje delegacija prema Ustavu dato je i radnim ljudima koji svoj rad ostvaruju svojim sredstvima rada u poljoprivredi, zanatskoj i drugim delatnostima, zajedno sa radnim ljudima sa kojima ovi udružuju rad i sredstva rada.

Prema članu 132. stav 1 Ustava SFRJ najviši organ vlasti i organ društvenog samoupravljanja u okviru prava i dužnosti društveno — političke zajednice je Skupština. Novi ustav je ostao pri ranijoj definiciji skupštine kao organa vlasti i samoupravljanja. Konstituisane Skupštine od opštine do Federacije, kao i njima odgovorni organi, uređuje se Ustavom, zakonom i statutom opštine na principu jedinstva vlasti.

Pravo je radnih ljudi da u osnovnoj samoupravnoj organizaciji i zajednici obrazuju svoju delegaciju radi ostvarivanja svojih prava, dužnosti i odgovornosti, radi organizovanog učešća u vršenju funkcija Skupštine odgovarajuće društveno — političke zajednice. U tom smislu, Ustavom je utvrđen način obrazovanja delegacija, i to;

- a) od strane radnih ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada;
- b) od strane radnih ljudi koja rade u poljoprivrednoj, zanatskoj i drugoj delatnosti, zajedno sa radnim ljudima sa kojima udružuju svoj rad i sredstva rada, organizovanih u zajednice i druge oblike udruživanja radi učešća u vršenju funkcija skupštine;
- c) radni ljudi u radnim zajednicama državnih organa, društveno — političkih organizacija i udruženja i u drugim radnim zajednicama koje nisu organizovane kao organizacije udruženog rada, kao i aktivna vojna lica i građanska lica na službi u oružanim snagama SFRJ, na način utvrđen Ustavom, pokrajinskim zakonom i zakonom;
- d) radni ljudi i građani u mesnim i interesnim zajednicama.

Preko ovako obrazovanih delegacija, radni ljudi učestvuju neposredno i preko svojih samoupravnih organizacija u razmatranju, kao i u odlučivanju o pitanjima koja dolaze u domen odgovarajućih skupština, na način kako je Ustavom i zakonom utvrđeno.

Svaka samoupravna organizacija i zajednica bira svoju delegaciju radi učešća u vršenju funkcije skupštine svih društveno — političkih zajednica.

Prema Ustavu SFRJ članove delegacija biraju radni ljudi neposredno, tajnim glasanjem. Dakle, izbor članova delegacija se zasniva na sistemu neposrednih izbora. (čl. 134, stav 1 Ustava SFRJ).

Ustav, dalje, uslovljava da ostale samoupravne organizacije i zajednice u skladu sa zakonom svojim statutima utvrde broj članova i sastav delegacija, kao i način izbora i opoziva delegacija.

Delegacija mora da obezbedi zastupljenost radnika svih delova procesa rada, tj. da odgovara socijalnom sastavu osnovne samoupravne organizacije ili zajednice.

Dužina mandata članova delegacija je četiri godine. Međutim Ustav utvrđuje inkompatibilnost određenih funkcija sa funkcijom člana delegacije. Tako u delegaciju organizacije udruženog rada mogu biti birani ljudi koji su na rukovodećim radnim mestima u toj organizaciji. Isto tako, članovi delegacije ne mogu biti izabrani članovi radničkog saveta ili njemu odgovarajućeg organa upravljanja.

Ustav, takođe, predviđa da niko istovremeno ne može biti član u dve delegacije, kao i što niko ne može više od dva puta uzastopno biti biran za člana delegacije samoupravne organizacije, odnosno zajednice. (čl. 135. Ustava SFRJ).

Princip rotacije i smenljivosti je i ovde dosledno primenjen.

I prema novom Ustavu SFRJ, osnovni nosilac u kandidacionom postupku je Socijalistički savez radnog naroda kao najšira društveno — politička organizacija. U tom smislu, kandidate za članove delegacije osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica predlažu i utvrđuju radni ljudi u okviru SSRN (u njegovim organizacijama), odnosno u organizacijama sindikata.

Celokupni kandidacioni postupak je poveren organizacijama SSRN i sindikalnim organizacijama. Ove organizacije su obavezne da obezbede punu demokratičnost u kandidacionom postupku, te bi svako nepoštovanje ovog principa bilo protivustavno (čl. 135. Ustava SFRJ.). Konstituisanje skupština društveno — političkih zajednica vrši se na taj način što svaka (ili više) delegacija osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica povezanih radom i drugim zajedničkim interesima i interesima u društveno — političkoj zajednici kandiduje iz svog sastava za delegate u skupštinu odgovarajuće političke zajednice.

Broj delegata jedne delegacije je u zavisnosti od broja radnih ljudi koji rade u tim organizacijama i zajednicama, ma da Ustav dopušta da se za izbor delegacija, odnosno za određivanje broja delegata u pojedinoj delegaciji, može primeniti i drugi princip, kao što je teritorijalni princip, zatim zastupljenost određenih oblasti udruženog rada i sl., što bi se moglo utvrditi republičkim i pokrajinskim ustavom.

Tako, mogu se obrazovati konferencije delegacija koje bi vršile delegiranje ili kandidovanje svog delegata u skupštini društveno

— političkih zajednica. One bi utvrđivale zajedničke smernice za rad delegata, kao i što bi ostvarivale druga prava i dužnosti koje bi im bile poverene.

U drugom slučaju, ovu funkciju bi vršila odgovarajuća veća samoupravnih zajednica u skupštini.

Izabrani delegat u skupštini društveno — političke zajednice ima mandat od četiri godine, ali on ne može biti biran više od dva puta uzastopno za delegata iste skupštine, niti za člana veća u skupštini koja vrši političko — izvršnu funkciju.

Delegat u skupštini ne može vršiti drugu funkciju u organima iste društveno — političke zajednice.

Koja su prava i dužnosti delegacija?

U ostvarivanju svoje funkcije prava i dužnosti, delegacije su dužne da samostalno ili zajedno sa delegacijama drugih samoupravnih organizacija i zajednica, saglasno Ustavu, delegiraju ili kandiduju iz svog sastava stalne ili povremene delegate u skupštine društveno — političkih zajednica, kao i da preko delegacija učestvuju u celokupnom radu skupštine. Delegacija je dužna da prati rad skupštine i delegata u skupštini i da obavestava osnovnu samoupravnu organizaciju, odnosno zajednicu o pitanjima koja se pretresaju i o kojima se odlučuje u skupštini, kao i o inicijativama i predlozima delegata drugih samoupravnih organizacija i zajednica.

Delegacije treba pred osnovnu samoupravnu organizaciju, odnosno zajednicu, a u skladu sa njenim statutom, da iznose pitanja koja su od posebnog interesa za samoupravnu zajednicu i organizaciju, kao i da radne ljude u njoj, i to pre odlučivanja o tim pitanjima u skupštini. Ona treba preko delegata da pokreće pojedine inicijative za razmatranje važnijih pitanja i da podnosi predloge za donošenje akata i odluka u skupštini, a u skladu sa Ustavom i statutom, kao i da ostvaruje druga prava utvrđena poslovníkom skupštine.

U delokrug delegacije dolaze i pitanja koja ona treba da razmarta, ako su ta pitanja od interesa za osnovnu samoupravnu organizaciju, odnosno zajednicu o kojima se odlučuje radi zauzimanja stavova u skupštini i sporazumevanja sa drugim delegacijama.

Delegacija treba da vrši i druge poslove koji su od značaja za druge samoupravne organizacije i zajednice, za koje je osnovana samoupravna organizacija, odnosno zajednice, i za koje ih je ova ovlastila. Ona treba o svome radu i radu delegata u skupštini da izveštava osnovnu samoupravnu organizaciju ili zajednicu, jer je za svoj rad odgovorna toj organizaciji ili zajednici.

Delegacija treba da saraduje sa drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama radi sporazumnog iznalaženja zajedničkih rešenja o pitanjima iz nadležnosti skupštine, kao i sporazumnog rešavanja drugih pitanja od zajedničkog interesa. Delegacija treba u svom radu da saraduje i sa društveno — političkim organizacijama i da se koristi rezultatima naučnog i stručnog rada.

Osnovni smisao delegatskog sistema izražen je u članu 141. Ustava SFR prema kome prilikom zauzimanja stavova „o pitanjima o kojima se odlučuje u skupštini, delegati postupaju u skladu sa smer-

nicama svojih samoupravnih organizacija i zajednica i osnovnim stavovima delegacija, odnosno društveno — političkih organizacija, koje su ih delegirale, kao i u skladu sa zajedničkim i opštim društvenim interesima i potrebama, a samostalni su u opredeljivanju i glasanju". (član 141, stav 1. Ustava SFRJ).

Delegat je dužan da i o radu skupštine i o svom radu obaveštava delegaciju, kao i osnovnu samoupravnu organizaciju. Na ovaj način delegat dolazi u dvostruku odgovornost: prema svojoj osnovnoj organizaciji i prema svojoj delegaciji.

Samoupravna organizacija ili zajednica ima pravo da izrazi nepoverenje svojoj delegaciji, kao i pojedinom njenom članu zbog njihovog rada, i u tome slučaju može ih opozvati. Isto tako, delegacija kao celina, a i svaki njen član, kao i delegat u skupštini, mogu da podnesu ostavku. (član 142. Ustava SFRJ).

To bi ujedno bile i najznačajnije novine i promene u novom skupštinskom sistemu SFRJ.

V

U skladu sa svim napred istaknutim novinama i karakteristikama Novog ustava Jugoslavije od 1974. godine, u odnosu na prethodni jugoslovenski Ustav od 1963. godine, postavlja se najzad pitanje strukture novog Ustava. U skladu s tim treba naglasiti da ne postoje bitne razlike u strukturi i koncepciji Ustava SFRJ od 1963. i Ustava SFRJ od 1974. godine. Međutim, postoje razlike, koje su posledica usvajanja i integrisanja odredaba Ustava i ustavnih amandmana XX — XLII od 1971. godine u odnosu na položaj i karakter Federacije, republike i autonomne pokrajine. U tom pogledu prvi deo Ustava SFRJ izražava položaj i karakter Federacije, republike i autonomne pokrajine. U ovom delu sadržane su i odredbe o teoriji SFRJ, o njenim obeležjima kao savezne države i kao najšire društveno-političke zajednice.

U drugom delu (Glava I) sadržane su odredbe koje se odnose na društveno — ekonomsko uređenje, na osnove društveno-političkog sistema (Glava II), zatim slobode, prava, dužnosti i odgovornosti čoveka i građanina (Glava III).

U glavi IV govori se o ustavnosti i zakonitosti.

Glava V Ustava SFRJ odnosi se na sudstvo i javno tužilaštvo, dok se u glavi VII govori o narodnoj odbrani.

U trećem delu sadržane su odredbe o odnosima u federaciji, kio i odredbe na osnovu kojih se utvrđuju zajednički interesi naroda i narodnosti u saveznoj državi. Ovde su sadržane i ustavne odredbe koje su vezane za isključivu nadležnost Federacije, kao što je jedinstveno jugoslovensko tržište, izvršavanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa i odnosa u federaciji.

U delu četvrtom (Glava I) sadržane su, u stvari, odredbe Amandmana XXX, koje se odnose na prava i dužnosti Federacije, kao i o međusobnim odnosima saveznih organa (Skupština SFRJ, Predsed-

ništvo SFRJ, Predsednik Republike, Savezno izvršno veće, Savezni organi uprave, pravosudni organi federacije i Ustavni sud Jugoslavije.

U petom delu sadržane su odredbe u pogledu promene Ustava, koje su izdvojene kao posebna glava ustavnog teksta.

Poslednji, šesti deo, odnosi se na prelazne i završne odredbe.

DR DIMITRIJE KULIĆ,
professeur

LA NOUVELLE CONSTITUTION ET LES CHANGEMENTS CONSTITUTIONNELS

R é s u m é

La position de la Constitution par rapport aux changements constitutionnels est une des questions qui est toujours actuelle du système constitutionnel.

La question des changements constitutionnels devenait actuelle quand apparaissent non seulement de grands changements constitutionnels mais aussi des changements de peu d'importance.

Les changements constitutionnels étaient toujours plus importants dans les systèmes de l'Etat constitutionnel dans lesquels la constitution en tant qu'acte politique et juridique suprême du pays avait la place décisive dans la réalisation de l'ordre démocratique, à la différence des systèmes dans lesquels la constitution se réduisait à un acte purement formel et à la façade de la bureaucratie d'Etat et de l'oligarchie, en usurpant le pouvoir et sans respecter la constitution.

La constitution, en tant qu'acte suprême du pays, en tant que lex fundamentalis, dépend de l'intérêt de classe de chaque système particulier.

Par conséquent, l'édification du système constitutionnel de chaque Etat, logiquement, n'est pas la même. La position de la constitution dans un pays dépend d'un grand nombre de facteurs. Les voies de l'édification du système socio-politique des différentes organisations sociales sont différentes.

Cependant, l'histoire du droit constitutionnel confirme que la vraie place de la constitution et les changements de la constitution et du système constitutionnel le plus souvent ne dépendent pas du fait si la constitution est conçue comme „ferme” ou comme „molle”, mais du fait quelles sont les vraies forces politiques qui se trouvent derrière la constitution et qui par d'autres moyens et jeux politiques influent essentiellement sur le changement réel des rapports et des événements sociaux nonobstant l'existence de la constitution formelle.

La valeur d'une constitution ne peut pas être estimée seulement selon le fait depuis combien de temps elle est en vigueur, mais selon le fait, ce qu'elle signifie précisément, ce qu'elle apporte, quelle est sa force créatrice objective et ses effets et au-dessus de tout quelle est son efficacité. C'est pourquoi la vraie valeur de la constitution doit être cherchée non seulement dans les dimensions de sa durée et dans sa persévérance, mais, tout d'abord, dans son importance réelle, pratique et créatrice et sa contribution dans une société.

La Constitution de la Yougoslavie après la Deuxième guerre mondiale a été toujours un des actes fondamentaux de la révolution en marche. La société yougoslave visait et s'efforçait continuellement à découvrir des solutions nouvelles et meilleures du système socio-politique que celles qui existaient précédemment, en partant de la vérité qu'il n'y a pas de système idéal et définitivement établi. Dans le développement d'après-guerre la société yougoslave s'est efforcée parfois avec plus de succès et parfois avec moins de succès à trouver les côtés faibles de son système, à les éliminer et à introduire des formes nouvelles et plus progressives. En prenant en considération ce qui précède, alors il n'est pas

difficile de comprendre pourquoi il y avait eu dans le développement d'après-guerre de la Yougoslavie des changements constitutionnels aussi fréquents et aussi dynamiques.

En partant d'un tel fait, il ne faut pas perdre de vue que tous les changements essentiels de la Constitution et du système constitutionnel dans ce pays avaient été effectués selon le principe de la nécessité de rattacher la révolution yougoslave à la constitutionnalité, tous ces changements dans le système socio-politique de la Yougoslavie n'avaient pas eu lieu en dehors de la constitution. Un tel principe et une telle méthode de travail en Yougoslavie n'ont pas été abandonnés et les changements constitutionnels dans le fond signifiaient les efforts du peuple yougoslave, efforts qui signifiaient la réalisation de la politique et de l'orientation fondamentale du développement du pays par la voie de l'accord démocratique — du peuple tout entier tel que fut le caractère agréé par la Constitution de la Yougoslavie.

Les trois dernières constitutions de la Yougoslavie (de 1953, 1956, 1974) comportent, chacune d'elles séparément, leurs qualités distinctives pour chacune des phases traversées du développement constitutionnel.

La Loi constitutionnelle de 1953 signifiait la définition constitutionnelle et l'institution du système d'autogestion en tant que nouveau principe constitutionnel inconnu jusqu'à cette date et du nouveau droit constitutionnel d'un pays socialiste.

La Constitution de la République socialiste fédérative de Yougoslavie signifiait l'arrondissement du système d'autogestion en tant que système complet et du processus de l'autogestion dans les conditions yougoslaves.

La Constitution de la RSF de Yougoslavie de 1974 indique une nouvelle phase progressive et révolutionnaire du développement ultérieur du système constitutionnel dans lequel est non seulement exprimé mais aussi assuré dans l'avenir le rôle dirigeant de la classe ouvrière. C'est en même temps la caractéristique essentielle et la plus importante de la nouvelle Constitution de la RSF de Yougoslavie.

Sur cette base est établi est élaboré me système du travail associé et surtout la position de l'homme travailleur et de son organisation fondamentale du travail associé.

Sur cette base est établi est élaboré le système du travail associé et surtout dans la réalisation de la fonction du pouvoir et de la gestion et en particulier dans la constitution du système d'assemblée tout entier de la Yougoslavie, en s'en tenant à tous les droits constitutionnels fondamentaux et aux libertés de l'homme et du citoyen qui étaient garantis dans les constitutions antérieures de la RSF de Yougoslavie.